

FELDERÍTŐ TEVÉKENYSÉG, KIEMELT KOCKÁZATÚ TEVÉKENYSÉGEK ÉRTÉKELÉSE

Prison intelligence, the evaluation of high-risk correctional operations

A COVID-19-humánjárvány hazai terjedése olyan kihívások elé állította a teljes büntetés-végrehajtási szervezetet, melyekre azonnali, adekvát válaszokkal kellett reagálni a veszélyhelyzet fennállta alatt. A súlyos betegség általi fenyegetettség, az eredményes védekezéshez szükséges kényszerű jogkorlátozások, a fogvatartottak külvilággal és egymással való személyes kapcsolatainak lecsökkenése és az időtényező kiemelt szerepe együttesen jelentős pszichés terhet és ebből fakadóan feszültségforrást jelentett mind a fogvatartottak, mind a személyi állomány számára. A büntetés-végrehajtási intézetek zártsága a fertőzés szempontjából kritikus pontot, és a büntetés-végrehajtási szervezet feladatellátás-folyamatosságának biztosítása óriási kihívást jelentett az eddig bekövetkezett három hullám idején. A fertőzés terjedésének megelőzése, továbbterjedésének megakadályozása, az érintett fogvatartotti vagy személyi állomány izolációja, egészségügyi ellátásának és a megfelelő szolgálatellátás biztosítása, a több forrásból is fakadó, emelkedő feszültség szint csökkentése, valamint a rendkívüli események megelőzése nélkülözhetetlenné tette a fogvatartottakkal való – minden korábbinál szorosabb – együttműködést, hangulatuk monitorozását, tudatos alakítását, a pontos, időszerű információk beszerzését, ezzel pedig a döntés-előkészít-

Due to the spread of the COVID-19 pandemic in Hungary the Hungarian Prison Service had to face a complex array of new challenges which required an immediate and adequate professional response during the national state of emergency. The threat of a serious illness, the forced legal restrictions necessary for the effective defence against the pandemic, the reduction of the detainees' personal relations and contact with the outside world and with each other, and the key role of the time factor together meant a significant psychological burden and, as a result, a source of tension for both detainees and prison staff. The closed nature of prisons meant a critical point in terms of infection, and ensuring the continuity of the prison service's performance meant a huge challenge during the three waves of infection. Preventing the spread of the infection, isolating the prisoners or staff members concerned, providing health care and adequate services, reducing rising tensions from multiple sources, preventing exceptional occurrences made it essential to work more closely with prisoners, to monitor and consciously influence their mood and to obtain accurate, timely information, thus supporting decision preparation. This continuous data collection, analysis and evaluation activity was developed, directed by the newly created Intelligence Department of

tés támogatását. Ezt a folyamatos adatgyűjtő, elemző-értékelő tevékenységet a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságán felállított felderítési szakterület alakította ki, irányította, majd készített belőle értékelő jelentéseket hétről-hétre az Operatív Törzs vezetőjének, megalapozva szakmai döntéseit, bevezetett intézkedéseit, az előadásban bemutatottak szerint.

Kulcsszavak: koronavírus, felderítés, hangulat, végrehajtás, szankciók a börtönben

the Hungarian Prison Service Headquarters. The Department prepared evaluation reports on a weekly basis for the Operational Body, giving grounds for the professional decision-making of the Body and the introduction of certain measures, as described in the presentation.

Keywords: coronavirus, intelligence, mood, corrections, prison service sanctions

„Nem elég jóra vágni:
a jót akarni kell!
És nem elég akarni:
de tenni, tenni kell!”
(Váci Mihály)

Bevezetés

A COVID-19-humánjárvány 2019. évi megjelenése és robbanásszerű elterjedése a Nagy Világégéshez hasonló kihívások elé állította nem csak hazánkat, hanem az egész világot.

A fertőzés elleni védekezés, a betegség fenyegetésének pszichés és gyakran akár fizikai hatásainak elszenvedése hamar a mindennapok részévé vált. A saját vagy szeretteink, barátaink, ismerőseink személyes tragédiáinak megélése mellett tapasztalhattuk a nélkülözhetetlen megszorító intézkedésekből fakadóan a szociális kapcsolataink beszűkülését, a gazdaság lassulása miatti bizonytalanságot, a korábbi biztonságérzetünk elvesztését.

Könnyen megérthető, hogy ezek a problémák a személyi szabadságukban, kapcsolattartásukban korlátozott, és helyzetükből fakadóan kiszolgáltatott fogvatartottak számára még nagyobb lelki és anyagi terhet jelentenek, melyet folyamatosan, megértő és adekvát módon kell kezelnie a büntetés-végrehajtási szervezetnek (a továbbiakban: bv. szervezet). Könnyen belátható az is, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek (a továbbiakban: bv. intézet) zárt jellege, a külső behatások feletti folyamatos kontroll ugyan megfelelő és látszólag könnyebben ellenőrizhető csatornába tereli a fertőzés

bejutásának és terjedésének útját, azonban a büntetés-végrehajtás szerteágazó feladataiból, kötelezettségeiből következően a „kötelező kontaktok” miatt bejutó fertőzés a közösségi terjedés lehetősége révén könnyen okozhatja gócpontok kialakulását, vagy akár a vírus egyez bv. intézeteken belüli teljes elszabadulását.

Ez a felismerés több dimenzióban bevezetendő intézkedések sorozatát és összehangolását követelte meg, melynek a bv. szervezet ezidáig sikerrel megfelelt.

Ahhoz, hogy az elvégzett feladatról és annak aspektusairól, valamint a védekezés területeiről érdemben beszélhessünk, szükséges a fertőzést okozó vírus alaposabb ismerete.

A bv. intézetek speciális veszélyeztetettsége

A vírus terjedésére és magas fokú fertőzői képességére tekintettel könnyen megérthető, hogy a zárt, korábbi életmódjából is fakadóan gyakran rossz egészségi állapotú fogvatartotti populáció kiemelten veszélyeztetett. A fogvatartottak alapbetegségei, együttműködési hajlandósága, bizalmatlansága mind hatással van a megbetegedés időben történő felismerésére és a tovább fertőződés megakadályozására.

A fogvatartottak elhelyezési körülményei, egy-egy zárka vagy lakóhelyiség közösségének összességének, a foglalkoztatás folyamata (pl. munkáltatás), de akár a személyi állomány feladatellátása, a biztonsági intézkedések kontakt kényszere (pl. motozás végrehajtása) is lehetetlenné teszi a megfelelő védőtávolság tartását, így – védőintézkedések bevezetése nélkül – könnyen előfordulhat egy részleg, de akár egy egész bv. intézet megfertőződése.

Mint látható, a fertőzés átadásának kockázata legalább két irányból: a fogvatartotti és a személyi állomány vonatkozásából is fennáll, szoros összefüggésben a másikkal.

A pandémia másik fontos, járulékos veszélyforrása a félelem, melynek fogvatartotti populációban való megjelenése, terjedése kiszámíthatatlanná és nehezen kontrollálhatóvá teheti az érintett bv. intézet működését. Ez a félelem a saját egészségükön túl a fogvatartottaknál hatványozottan megmutatkozott a hozzátartozóik testi és lelki állapota iránti aggodalomban, szerettük életének féltésében is. A félelmet fokozta a fogvatartottak „eszköztelenségi” vagy „kiszolgáltatottsági” érzete, mivel szűk volt az a mozgástér, amivel a saját, de leginkább hozzátartozói, kapcsolattartói védelme érdekében cselekedni tudott. Ez a lelkiállapot meghatározó hangulati tényezőként mutatkozott, visszatérően tapasztaltuk, hogy folyamatosan napi beszédtema a fogvatartotti populáción belül.

Szintén kiemelt hangulati tényező, vagy veszélyforrás a koronavírus terjedésének megakadályozására hozott legerősebb kapcsolattartási forma, a látogatás felfüggesztése. A családi, emberi kapcsolatok fenntartásának jellemző személyes módja a bv. intézetekben végrehajtott látogatók fogadása volt. Elemi érdek volt a vírus terjedésének megállítása céljából az ismeretlen fertőzőitási mutatókkal rendelkező polgári személyek fogvatartottaktól és személyi állománytól való távol tartása.

A kapcsolattartásban mutatkozó hangulati változásra a bv. szervezet szinte azonnal reagált, kibővítette a video telefonálás lehetőségét, ezáltal a fogvatartottak láthatták hozzátartozóikat, még ha képernyőn keresztül is. A telefonálási lehetőség minden fogvatartott részére rendelkezésre lett bocsátva, a letéti pénzzel nem rendelkezők esetében helyettesítő készülékek biztosításával. A kapcsolattartásra a védekezés nyilvánvalóan rányomta a bélyegét, de negatív kihatása nem ismert a gyors beavatkozás eredményeképpen.

Magyarország elkötelezett híve a munka alapú társadalomnak, így van ez a szabadság-elvonással járó kényszerintézkedések, illetve büntetések esetében is. A fogvatartottak foglalkoztatása kiemelt reintegrációs célja a magyar bv. szervezetnek. Ugyanakkor az új koronavírus megjelenése, terjedése a munkáltatási helyszínek lezárásához, az oktatás átalakításához kellett, hogy vezessen. Ezek a tényezők szintén negatív hatást gyakoroltak a fogvatartotti hangulatra, kiemelten azok körében, akik esetében ez volt az egyetlen bevételi forrás.

A fogvatartottakkal szemben alkalmazott nyílt kommunikáció, illetve az elektronikus eszközök útján nyújtott információk segítették a bv. szervezetet a bizonytalanságból eredő kockázatok, veszélyhelyzetek kialakulásának megakadályozásában. Ugyanakkor nem szabad megelégedezni a fogvatartottak együttműködési hajlandóságáról, valamint a témával kapcsolatban tanúsított magas szintű felelősségérzetükről sem.

A SARS-CoV-2 humánjárvány magyarországi megjelenését követően, 2020. március 07-én a bv. szervezet országos vezetése a vírus bv. szervekbe történő bejutási kockázatának és az azzal járó súlyos következmények veszélyének elhárítása érdekében Operatív Törzsöt állított fel. A szervezeti egység folyamatosan figyelemmel kísérte a járványhelyzet alakulását, ezáltal azonnali intézkedéseket tudott hozni a Kormány által kiadott rendeletekben meghatározottak, valamint a Belügyminisztériumban létrehozott Koronavírus-járvány Elleni Védekezésért Felelős Operatív Törzs által elrendelt feladatok maradéktalan végrehajtására.

Az Operatív Törzs munkájának támogatása érdekében felmerült az igény egy olyan új tevékenység kialakítására, mely a teljes fogvatartotti állomány általános hangulatát pozitív irányba befolyásolja, adekvát intézkedések bevezetése révén. A fogvatartottak

meghallgatásán, interjúin alapuló hangulatjelentés lehetővé teszi, hogy a felmerülő kérdésekre, gondokra leginkább reflektáló válaszok szülessenek, és a hangulat kontrollált legyen.

A felderítési szakterület rövid bemutatása

A hangulatjelentések készítésének feladata a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságán (a továbbiakban: BvOP) létrehozott felderítési szakterület számára került delegálásra. Ennek megfelelően 2020. május 31-ig a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet Felderítési Osztálya, majd június 1-ei megalakítását követően az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettesének közvetlen alárendeltségében működő új szervezeti egység, a Felderítési Főosztály látta el a feladatot. A munka ellátására való kijelölésnél kiemelt szempont volt, hogy egy olyan szakegység legyen a felelőse, ami rendeltetésénél fogva alkalmas fogvatartotti interjúk végzésére, vagy ezek koordinálására, szakirányítására, mindemellett a feladatellátáshoz megfelelő rutinnal és mobilitással rendelkezik. Ezt segítette továbbá elő a főosztállyal koordináltan együttműködő bv. intézeti felderítési megbízottakból álló intézeti kapcsolattartói (a továbbiakban: IKT) rendszer, mely szükség esetén a feladat helyi koordinálását is végezte.

A Felderítési Főosztályon két, területi alapon szervezett osztály került létrehozásra: a Nyugat-magyarországi és a Kelet-magyarországi Osztály. A hatékony feladatellátás érdekében osztályonként két-két vidéki kirendeltség is felállításra került (a Szombathelyi és a Pálhalmai Országos Bv. Intézetben, továbbá a Hajdú-Bihar Megyei Bv. Intézetben, illetve a Szegedi Fegyház és Börtönben), melyek szükség esetén a saját erővel történő adatgyűjtések hatékonyságát nagyban elő tudják mozdítani.

Mivel a Felderítési Főosztály személyi és vezetői állománya összeállításánál kiemelt szempont volt a büntetés-végrehajtási és a rendőri, bűnügyi, felderítői tapasztalattal rendelkező kollégák kiválasztása, így az eltérő rutinok és szakmai ismeretek ötvözéséből az interjúk, illetve a hangulatjelentések készítésénél is meríteni lehetett.

A szakegység alapfeladata, hogy célirányos információgyűjtő tevékenysége révén, a büntetés-végrehajtás biztonságos működését sértő, vagy veszélyeztető körülmények, jelenségek, folyamatok feltárása megtörténjen, majd azok megszüntetése, megszakítása érdekében intézkedéseket kezdeményezzen. Ezen belül felelős a felderítő tevékenységet is magában foglaló dinamikus biztonság rendszerének működtetéséért, mely lényege valamennyi a bv. intézetet érintően azonos fogalmi rendszer használatával, azonos sztenderdek szerinti folyamatos információgyűjtés, feldolgozás és ezekre reagáló, adekvát intézkedések bevezetése. Az elvárt felderítő szemléletű gondolkodásmódban és az

elkészített intézeti Dinamikus Biztonság Konceptiók¹ (a továbbiakban: Konceptiók) következetes alkalmazása révén lehetővé vált, hogy a rendelkezésre álló erőforrások célzottabban kerüljenek felhasználásra, élénküljön az egyes bv. szervezetekkel való együttműködés, növekedjen az információcsere intenzitása, és ez a bevezetett preventív jellegű intézkedésekben vagy a biztonsági szint emelkedésében is tetten érhető legyen.

A Felderítési Osztály, majd a Felderítési Főosztály a büntetés-végrehajtás biztonságos működését, a fogvatartás biztonságát támogatandóan végzi a nyilvántartási adatokon alapuló stratégiai elemzéseket, vagy a bv. intézetekben, többnyire fogvatartottak célirányos meghallgatásán alapuló taktikai információgyűjtő tevékenységet. A Konceptiók „működtetése” révén, a bv. intézetek folyamatos humán forrásból történő információgyűjtése által a fogvatartottak körében zajló folyamatok felismerhetővé, kontrollálhatóvá, szükség szerinti megszakíthatóvá, de akár megelőzhetővé is válnak. Ezen tevékenység az, amely adaptálható a jelen élethelyzetre, a vírus befolyásolta bv. intézeti, fogvatartotti hangulat feltérképezésére.

A fogvatartotti hangulat hatásai

Már a pandémia hazai kirobbanásakor egyértelmű volt, hogy a bv. szervezet sikeres reagálásához a kulcs a fogvatartottak motiválása, együttműködésre sarkallása, hangulatának monitorozása és az annak megfelelő, gyors válaszok adása. A bevezetett korlátozások okszerűen vezettek a hangulat romlásához, mivel azok számukra kedvezőtlenek voltak.

A hangulati elemeket befolyásoló tényezők felsorolása és egymásra hatásának kiértékelése lehetetlen feladat, esetenként fogvatartási hely és fogvatartotti személy függő. Ellenben ennek illusztrálásaként, a teljesség igénye nélkül olyan szignifikáns korlátozó intézkedéseket említenék, melyek hatása messze túlmutat a felszínen sejtethő jelentőségén; a fogvatartottak hangulatát alapvetően befolyásolják.

A korábban már említett szigorításokon (személyes kapcsolattartás korlátozása, munkáltatás szigorítása, részbeni felfüggesztése) felül olyan megszokott tevékenységekben is változás állt be, melyek a fogvatartottak napi rutinját vagy épp a relatív szabad mozgását tovább korlátozta. Ezen direkt hatások között megemlítendő a bv. intézetek ideiglenes elhagyásának szinte teljes tilalma, az intézetekbe történő befogadások, intézetek közötti átszállítások lassulása, a közösségi helyiségek használatának korlátozása, majd tilalma, a kiétekezések vagy épp a tisztacserék rendjének megváltozása.

¹ A Dinamikus Biztonság Konceptió az érintett bv. szervek által rendszeres időközönként elkészített értékelő anyag, melyben megadott szempontok szerint, a fogvatartottak személyére, tevékenységére fókuszálva mutatja be a fogvatartás biztonságát érintő veszélyeztetettséget, a biztonságos működést gátló kockázati pontokat, körülményeket és az arra reflektálva bevezetett intézkedéseket.

Járulékos hatásként is jelentkezett, hogy a bv. intézetek zárásával, a személyes kontakton alapuló látogatófogadások felfüggesztésével, a postai küldemények járványügyi okból történő „karantén” miatti lassulásával a tiltott tárgyak (pl. mobiltelefonok, bódító hatású szerek) bejuttatása, bejutása is jelentősen megnehezedett. A korlátozások hiányt teremtettek az „illegális piacon”, így prognosztizálható volt ezen tiltott javak árának jelentős emelkedése. A hiány, és a jelentős áremelkedés nyilvánvalóan feszültség növekedést eredményez, és végső esetben akár hatással lehet az egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények számának növekedésére is.

Lényeges felismerni, hogy a fogvatartottak és a személyi állomány hangulata kölcsönösen hat egymásra. Ez a másodlagos hatás a fogvatartás összes szintjén megnyilvánul.

A nyugodt fogvatartotti légkörben a személyi állományi tagok is nyugodt körülmények között dolgozhatnak, míg a másik végletet tekintve, a feszült légkör feszült munkavégzési környezetet teremt.

Ezért is elengedhetetlen a fogvatartottak hangulatának állandó figyelemmel kísérése, interjúk készítése, mivel ezekkel a technikákkal lehet megelőzni, vagy egy súlyos, rendkívüli esemény kialakulásának a veszélyét minimális szintre csökkenteni.

A fogvatartotti hangulatról szóló információk begyűjtése nem öncélú, nem csak az új koronavírus-járvánnyal van összefüggésben. Az állomány adatgyűjtésbe való bevonása, motiválása egyszersmind az érzékenyítést is szolgálja: az állományban tudatosítja a felmerült fogvatartotti problémákat, melyek megoldása, és az azokra történő szakszerű reagálás első körben tőlük várható. Ha a probléma felismerésre kerül, megoldhatóvá is válik.

Nagyon fontos az információ megszerzése, valamint a megszerzés módja. Ezekben az esetekben a fogvatartottak problémáinak felszínre törését kell elősegíteni, meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy értő figyelemmel legyenek a problémáikra, még akkor is, ha az csekélynek tűnhet, így adva fórumot a fogvatartott részére. A probléma felvetése és a fogvatartott megfelelő tájékoztatása elengedhetetlen.

A felvetett problémák egységes szerkezetben történő értékelése nyújt segítséget ahhoz, hogy a megjelenő folyamatok összefüggésükben legyenek láthatóak és kontroll alatt tarthatóak. Kiemelt jelentőségű, hogy a bv. intézetek a saját Konceptiójukban ezt szerepeltessék, a megjelenő folyamatok ne maradjanak látenciában.

A felismert folyamatokat – szükség esetén – még káros szintre lépésük előtt kell megelőzni, illetve megszakítani. A legfontosabb ebben az esetben is – mint általában – a prevenció. Az események bekövetkezése, vizsgálata, a negatív hatások elhárítása lényegesen nagyobb energia-befektetést kíván, mint a prevenciós folyamatokba vetett munka.

Az információk összegyűjtése és megléte a döntések meghozatalának megalapozásához rendkívül fontos. Ezáltal célzott, pontos intézkedés vezethető be, így a döntés eredményes lesz.

Jelentősen megnövekedett a fogvatartotti meghallgatások száma is a koronavírus-járvány ideje alatt. Alapvetően okozója lehet a kapcsolattartási lehetőségek beszűkülése is, mert a fogvatartott nem tud egy úgynevezett idegennel beszélni a napi problémáiról. A zárkatársaknak nem mondhatja el, nem mutakozhat gyengének, a reintegrációs szakterülethez fordulás – a rendkívüli leterheltségen túl – magában hordozza a besúgó stigmát, ha a fogvatartott rendszeresen, rövidebb-hosszabb időt tölt el ott. A kiszámíthatatlan időközönként megjelenő felderítők, a nem mindig megjelenő intézeti kapcsolattartók ebben a körben is segítséget nyújtanak, a fogvatartott ilyenkor szabadon beszélhet a mindennapjairól, a problémáiról, így megszabadulva az őt nyomasztó gondoktól.

A hangulatjelentések metodikájának kidolgozása

A fogvatartotti hangulat monitorozásának igénye az új koronavírus megjelenésével egy időben fogalmazódott meg a büntetés-végrehajtás vezetőiben. Vezetői döntés szerint a tevékenységet a felderítési szakterület (az Osztály, majd megalakulását követően a Főosztály) végzi teljeskörű felhatalmazással.

A feladat meghatározását követően, a tervezési stádiumban megállapítottuk, hogy – fizikai, humán korlátainál fogva – a felderítési szakterület önállóan képtelen a teljes fogvatartotti állomány folyamatos vizsgálatára, ellenben tapasztalatából, rutinjából fakadóan irányító, koordináló, összegző szerepet el tud látni, melyhez az információs háttér az egyes intézetek, illetve a minden bv. intézetre kiterjedő IKT hálózata tudja adni. A megállapítást követően döntés született arról, hogy főszabályként a bv. intézeteknek kell végrehajtaniuk a fogvatartottak hangulatát felmérő információgyűjtést, melyről összefoglaló jelentés kell készíteniük meghatározott rendszerességgel. Rendkívüli esetben (pl. speciális probléma, soron kívüli jelentési igény) a Felderítési Főosztály saját állományával is gyűjt adatot az érintett bv. intézetben; végez ilyen irányú fogvatartotti meghallgatásokat.

Az elkészített intézeti jelentések összefogása a szakterület feladata lett, melyet az Operatív Törzs vezetőjének küld meg, aki értékeli a jelentésben foglaltakat, majd a szakirányító szervezeti egységek útján reagál a felmerülő problémákra.

A bv. intézetek munkájának összehangolása, az egységes jelentési rend érdekében a szakterület meghatározta azokat a pontokat, kérdéseket, amelyeknek minden esetben szerepelni kell az aktuális hangulatjelentések kifejtésében. A bv. intézetek a feladatot

folyamatosan hajtják végre, nem egy adott napot, hanem az aktuális hetet kell értékelniük az egyéb munkafolyamatokba építve.

A kérdéssorok abban az esetben nyújtanak megfelelő képet a fogvatartottak hangulatáról, ha azok az egyéb körülményekhez alkalmazkodva visszatérően, időszakosan változnak. A monitorozás alapkérdéseinek időszakos megváltoztatása a problémákra való pontosabb reagálást, s egyszersmind az információgyűjtést végző állomány éberségének fenntartását, a rutin kikerülését is célozta.

A fogvatartotti interjúk módszerének a lényege szintén többes: egyrészt a személyes meghallgatások révén lehet a fogvatartottól releváns információt nyerni. Másrészt az interjú személyessége érezteti a feladat fontosságát, akár a szolidaritást is a fogvatartottal, továbbá az esetleges feszültséget kiváltó probléma kibeszélése már önmagában csökkenti a stressz szintet, mintegy „kiszzelepli” a feszültséget.

A felderítési szakterület rendszeresen elemezte, értékelte az aktuális helyzetet, legyen szó akár a kormány által bevezetett változásokról, akár a büntetés-végrehajtás intézkedési tervének változásáról. Az értékelés során történő, megállapított változások esetében haladéktalanul intézkedtünk a kérdéssor módosításáról, vagy teljesen új kérdéssor kiadásáról. Tavaly 4 esetben, az idén 1 esetben éltünk módosítással.

A teljes bv. szervet érintő fogvatartotti hangulatjelentést a 2020. évben 58 alkalommal készítettünk, a tanulmány megírásáig a tárgyévben 28 alkalommal, vagyis összesen eddig 86 esetben monitoroztuk központilag a fogvatartottak hangulatát ebben a formában.

A felelős, pontos adatszolgáltatások érdekében meghatározásra került a bv. intézetek részére, hogy azokat a fogvatartotti interjúkat, meghallgatásokat, jelzéseket, amelyek a hangulatjelentést megalapozzák, dokumentálják annak érdekében, hogy a későbbiekben azok visszakereshetők legyenek.

Gyakorlati végrehajtás

A koronavírus-járvány magyarországi első regisztrált esetét 2020. március 4-én, az első elhunyt beteget pedig 2020. március 15-én jelentették be hivatalosan. 2020. március 18-án már arról adtak tájékoztatást, hogy az országban bárhol jelen lehet a vírus.

A fokozódó járványhelyzetre és annak várható eszkalálódására tekintettel, a Kormány már 2020. január 31-én Operatív Törzsét hozott létre. 2020. március 11-én országos veszélyhelyzetet hirdettek ki, amellyel különleges jogrend lépett életbe, mely révén – a világ legtöbb országához hasonlóan, Magyarországon is – az emberek mindennapi életét korlátozó intézkedéseket vezettek be.

A betegség első hulláma idején a zárt csoportokban – kórházakban, idősotthonokban – történő terjedés volt megfigyelhető, melyre reagálva a büntetés-végrehajtásnak is olyan preventív intézkedéseket kellett bevezetnie, illetve döntéseket meghoznia, melyek a fogvatartottak hangulatát nagymértékben befolyásolták.

A bevezetett megszorításokkal párhuzamosan szükségessé vált a fogvatartottak reakcióinak, hangulatának monitorozása. Ennek legfőbb okai, a kialakult helyzet generálta bizonytalanságból fakadó renitens viselkedésekre utaló jelek feltérképezése, megelőzése, a megértés és az együttműködés biztosítása. A fokozott feszültségből adódóan eshetőlegessé vált, hogy a fogvatartottak akár egymás ellen, akár az őket felügyelő őrkkel szemben megkísérelhetnek bűncselekményt elkövetni. Éppen ezért kértük egyszerre, minden bv. intézetben feltérképezni a hangulati elemeket, azt jelentésbe foglalni és a Felderítési Főosztálynak hetente kétszer felterjeszteni. A végrehajtáshoz a bv. intézetek a kérdéssor összeállításával kaptak segítséget, mely garantálta a mérhető, azonos megítélés alá eső, objektív adatbegyűjtést.

A kérdéssor tükrözte a társadalom egészére is jellemző kiemelt kérdésköröket: a félelmet saját maguk és családtagjaik egészségi állapotával kapcsolatban, az idegenekkel – jelen esetben a külföldi származású fogvatartottakkal – kapcsolatos negatív viszonyulásukat. Ezen kérdéskört még kibővítették a monitorozott személyek helyzetéből adódó sajátosságok is, úgymint amnesztia hangulat jelentkezése, a helyzetet kihasználni próbáló véleményvezérek elhelyezési lehetőségei, illetve kiszűrésre kerültek azon fogvatartottak, akik a kelletnél többet foglalkoztak a témával.

Elmondható, hogy a járvány első hulláma sokkhatásként ért mindenkit, hiszen nem álltak rendelkezésre adekvát, megnyugtató válaszok, senki sem tudta előre megjósolni, mire milyen mértékben lesz veszélyes a vírus, senki nem ismerte az ellenszert, vagy legalább a tüneteket enyhítő gyógyszert. Ez a bizonytalanság ugyanúgy kihatott az intézmények falain belül elzárt emberekre, mint a külvilágban a karantén által négy fal közé kényszerültekre. A bizonytalanság és félelem azonban nem csak a fogvatartottakra volt jellemző, de az őrkre is, így szükséges volt annak a vizsgálata is, hogy ők hogyan tudták saját kétségeiket félre téve a munkájuk során elhatárolni magukat az „elitáltak” hangulatától, bizonytalanságától, félelmétől, és adott esetben mennyire hatékonyan tudták megnyugtani a felügyeletükre bízott személyeket.

A betegség veszélyességére vonatkozó információkat – a bv. szervek folyamatos tájékoztató, felvilágosító tevékenységének is köszönhetően – a fogvatartottak is megismerték, s túlnyomó részük meg is értette a védekezés fontosságát. Ugyan az első hullámban a betegségről, annak lefolyásáról kevés konkrétum állt rendelkezésre, ezért a legfontosabb kommunikáció a higiéniaról és a maszkok használatának fontosságáról szólt. Ebben a környezetben kellett egy zárt világban megállnunk a helyünket úgy, hogy

a büntetés-végrehajtásra „bízott” emberek egészségét a lehető legkörülmények között megóvjuk, ugyanakkor megelőzzük és megakadályozzuk azokat a cselekményeket, melyek hátrányosan befolyásolnák a fogvatartottak és velük dolgozó személyek életét.

Ebből is érthető, hogy a hangulatjelentések bekérése nem öncélú adatgyűjtés volt, hanem egy folyamatos, elemző és értékelő munkán alapuló monitoring folyamat része, mely azt volt hivatott elérni, hogy a felmért és kialakult helyzetre a lehető leggyorsabban a lehető legoptimálisabb választ adhassuk. Minél több adat állt rendelkezésre, annál rugalmasabban lehetett a fent említett kérdéskört is változtatni, bővíteni. Így egy idő után már a hangulatjelentések kitértek a vírus helyzetnek a fogvatartottak mindennapjait érintő szegmensére is, mint például a munkavégzések korlátozásával, a külföldről érkező csomagok járványügyi szempontok miatti akadályoztatásával vagy a látogatási tilalommal kapcsolatos negatív érzelmekre. Kitértek ugyanakkor azon intézkedések hatásainak vizsgálatára is, melyek pozitívan hathattak, mint például a védőfelszerelések kiosztása.

Azonban míg a korlátozásokat a civil életben fokozatosan, a járvány első hullámának lecsengésével (persze nem teljeskörűen) feloldották, addig a bv. intézetek zártságából adódó fokozott veszélyhelyzet ezt nem tette lehetővé, ezért a járvány első és második hulláma között – ellentétben a szabad társadalommal – nem lehetett könnyítéseket bevezetni. Ennek okán még fontosabbá vált a folyamatos nyomonkövetés, mivel a fogvatartottak nem minden esetben értették meg, értettek egyet a szigorú rezsimszabályok² fenntartásával, és tartani lehetett tőle, hogy elkeseredettségükben vagy felháborodásukban rendkívüli eseményt³ generálnak.

A második hullámban, az egészségügy már a korábbi tapasztalatok felhasználásával célzottabban készült fel a járványra. Ekkor kevésbé szigorú védelmi intézkedéseket

2 A progresszív rezsimszabály a teljesítményre és tevékenységre épülő olyan besorolási rendszer, ami az egyéniesítést szolgálja. Ez a szabályozás a végrehajtási fokozaton belüli életrendnek szigorúságát, az elérhető kedvezmények körét és mértékét, valamint a szabad élethez viszonyított lehetőségeket lépcsőzetesen bővülő, illetve szigorodó rendszerben valósítja meg. Mindez azt jelenti, hogy együttműködés, példás magatartás esetén a büntetés-végrehajtási intézet például a kapcsolattartás gyakorisága, a bv. intézet elhagyása és a személyes szükségletre fordítható összeg mértéke szempontjából több lehetőséget biztosíthat. A végrehajtási fokozaton belül szigorúbb, általános vagy enyhébb rezsimbe sorolható. Ez a besorolás a fogvatartás során a jogosultságok biztosítása és a kötelezettségek teljesülése kapcsán tanúsított együttműködésen alapulva többször is módosulhat. Ezért is nagyon fontos, hogy a fogvatartott a büntetés végrehajtása idején jogkövető magatartást tanúsítson, és mind a személyi állománnyal, mind a fogvatartott társaival szemben tisztelettudóan viselkedjen (*Fogvatartottak előmeneteli rendszere a büntetés-végrehajtásban – EFOP-1.3.3-16-2016-00001*).

3 Rendkívüli eseménynek minősül minden olyan esemény, amely a fogvatartás biztonságát súlyosan sérti vagy veszélyezteti, és külön intézkedések bevezetését teszi szükségessé, így különösen a terrorcselekmény, a fogolyzandulás, a bv. szerv létesítményét, eszközeit, járműveit, valamint a személyi állomány tagját vagy az elítéltet ért támadás, a bv. szerv létesítményéből vagy járművéből való erőszakos kitörés, a fogolyszökés, az elítélt öngyilkossága, az elítélt halála, a bv. szerv létesítményét vagy járművét veszélyeztető elemi csapás vagy jelentős tüzeset (16/2014. (XII.19.) IM rendelet 48.§ (1)).

vezettek be, többek között a gazdaság működőképességének megőrzése érdekében. 2020. novemberétől ismét emelkedett a koronavírus-fertőzés következtében megbetegedettek száma, ezért újra járványügyi szigorításokat kellett bevezetni. A korlátozások mértéke ezt követően sokáig nem érte el a tavasszal elrendelt védelmi intézkedések szigorúságát.

A börtönökben kialakult helyzet enyhítésére egyedül a látogatások felfüggesztése esetén volt lehetséges áthidaló megoldást kínálni, mégpedig a videóhívás révén történő online kapcsolattartás formájában. A munkavégzés betiltására – mely magával hozta, hogy előbb-utóbb elfogyott a fogvatartottak pénze – vagy az enyhébb végrehajtási fokozatba kerülés felfüggesztésére nem lehetett tartós alternatívát kínálni, ezért ezek nagyon súlyos hangulatabefolyásoló tényezők voltak.

A Felderítési Főosztály monitoring munkája a vírus kirobbanásának első hullámától kezdve napjainkig is folyamatos. A beérkező adatok elemzése és értékelése nem csak minden egyes újonnan felmerülő helyzetre történő rugalmas reagálást tesz lehetővé, hanem a felméréshez szükséges kérdések folyamatos felülvizsgálatát, szükség esetén javítását, pontosítását, kibővítést is támogatja. Amennyiben a bv. intézetektől beérkező hangulatjelentés olyan adatot tartalmaz, mely eltérést mutat a megszokottól, vagy mely utalhat fokozottabb töltetű negativitásra, a kérdéskör körbejárása és pontosítása céljából az adott bv. intézetet soron kívül ismétlő felmérés elvégzésére kérjük, mely által egyrészt kiküszöbölhetjük az esetleges pontatlanságból, vagy félreértésből adódó hibákat, másrészt lehetőség nyílik a probléma gyors és hathatós megoldására.

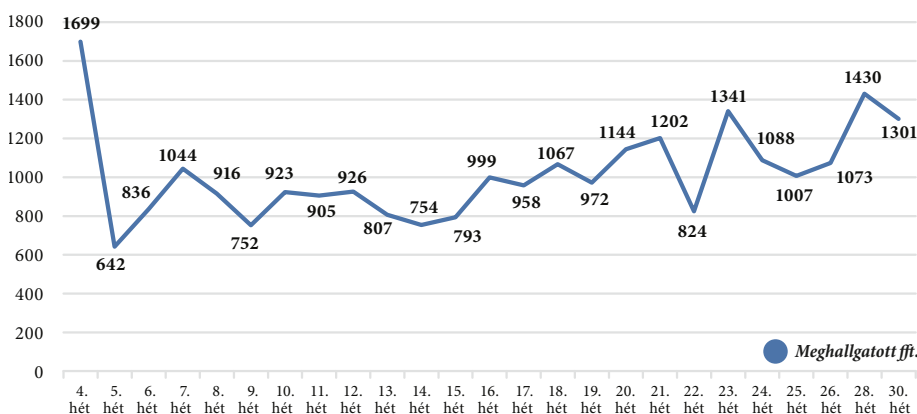
Amennyiben a bv. intézetek által a Felderítési Főosztálynak megküldött jelentések alapján olyan fogvatartott kerül látókörbe, aki hangadó, hangulatkeltő stílusával potenciális veszélyt jelenthetne az intézeten belüli status quo-ra, úgy közös kooperáción alapuló, megelőzést célzó lépések megtételére kerül sor. Ennek során elsődlegesen megvizsgáljuk vagy megvizsgáltatjuk, hogy a szóban forgó fogvatartott szempontjából kinek célszerűbb közvetlen kapcsolatfelvételt végrehajtani: a bv. intézet egyik munkatársának – jellemzően egy pszichológusnak, vagy reintegrációs tisztnek – vagy a Felderítési Főosztály delegáltjának. A kapcsolatfelvétel alkalmával a fogvatartott meghallgatására kerül sor, mely során fel kell térképezni a negatív hangulat okát, a hangulatkeltés célját, a fogvatartottat foglalkoztató probléma valódiságát, azok megoldásának, enyhítésének lehetőségeit. Minden esetben törekedni kell a negatív hangulat enyhítésére, az indulatok csillapítására, ha kell akár többszöri meghallgatások tartása révén is.

A bekért hangulatjelentések révén beszerzett információk feldolgozása során figyelemmel kellett kísérni az intézetek által jelzett, és a fogvatartottak mindennapjaiban komoly hangulati tényezőként megjelent momentumokat. Ezeket az összefoglaló jelentésekben szummáztuk, kiemeltük azokat a lényeges elemeket, melyek intézkedést igényeltek, s melyek elmaradása esetén akár a helyzet biztonságot, közösséget

veszélyeztető eszkalálódása várható. Az összefoglaló jelentés elkészítése közben tehát lényeges és nagyon fontos feladatunk a problémák bemutatása, és a megoldásukra tett javaslatok felvetése. Ha ez kellő alapossággal kerül elkészítésre, akkor a rendkívüli események megelőzését is szolgálhatja, és egy olyan képet adhat a bv. intézetekről, a fogvatartotti populációról, mely a döntéshozók számára létfontossággal bír a pontos feladatmeghatározásokhoz. Ennek előfeltétele, – mely több értekezlet visszatérő témája is volt – hogy a hangulatjelentések tényeken, friss fogvatartotti meghallgatásokon alapuljanak, mivel csak aktuális értesülések teszik lehetővé a fogvatartottak mindennapjait befolyásoló körülmények, problémák, pozitívumok megismerését. Ezzel komoly felelősség hárul a közreműködő kollégákra, fel kellett ismerniük ennek fontosságát és jelentőségét, mivel a nem megfelelő adatszolgáltatás miatt a szükséges döntések is elmaradhatnak, amelyek gyakran beláthatatlan következményekkel járhatnak.

Az elkészült jelentést követően nyílik mód arra, hogy bizonyos pontosításokat, kiegészítéseket kérjünk olyan események vonatkozásában, melyekről a beszerzett információk alapján még nem lehet egyértelműen döntést hozni, vagy annak pontos meghozatala további kisebb kiegészítéseken múlhat. A kiegészítések fontossága megfigyelhető volt az első hullám idején felterjesztett jelentések vonatkozásában. A bv. intézetek magukénak érezték a feladatot, de némely esetben kimaradtak azon körülmények, momentumok, amelyek segítségével helyes és megalapozott döntések születhettek volna. A jelentések a világjárvány elhúzódásával és az idő múlásával egyre pontosabbak lettek, azonban időnként visszatérően fel kellett hívni a kollégák figyelmét annak fontosságára, a figyelem megtartására, a sablonosság kerülésére. Szintén említést tettünk korábban arról, hogy a jelentésben foglalt kérdések – a felmerülő új információkra és a megváltozott körülményekre tekintettel – változtak. A módosított kérdéssor nyomon követése az intézetek részéről nem minden esetben volt zökkenőmentes, ezért is volt fontos és kiemelten kezelendő a pontosítások, kiegészítések végrehajtása.

1. ábra: A meghallgatások száma heti bontásban (augusztus 15-éig)

A pontosítások szükségessége esetén több esetben nem is a bv. intézetektől kértük azok elvégzését, hanem a Felderítési Főosztály munkatársai érkeztek az adott intézetekbe és az ott esetlegesen felmerülő véleményvezéreket, vagy hangadó személyeket mi magunk hallgattuk meg. A személyes benyomás szerzése jó alap volt arra, hogy első kézből ismerjük meg a fogvatartottak valós hozzáállását a kialakult helyzethez. Nagyon sok esetben megfigyelhető volt, hogy jobban elfogadták egy „külső” személy indokait a kialakított rezsimszabályok kapcsán, de tapasztalható volt az is, hogy ha „kibeszélhették” magukat, akkor megnyugodtak és elfogadták azokat a válaszokat, melyeket kaptak a kérdéseikre. A meghallgatások lehetőséget nyújtottak arra is, hogy saját tapasztalatunk révén ismerjük meg a bv. intézetekben a koronavírus-helyzet miatt kialakult közhangulatot, mely nagyban elősegítette a jelentések hiteles összeállítását, a kérdéssorok esetlegesen szükségessé váló módosítását.

A fentiek szerint összeállított hangulatjelentéseket az első hullám idején heti két, 2020. június 15-étől heti egy, 2021. július hónaptól kéthetente egy, majd augusztus 1-jétől havi egy alkalommal terjesztettük fel a BvOP-n felállított Operatív Törzs vezetőjének. A jelentésben foglalt megállapításokat a törzs ülései során megismertették a tagokkal, majd – esetlegesen további háttéranyagok bekérést követően – a törzs vezetője meghozta azokat az egyedi vagy stratégiai döntéseket, melyek a jelentés alapján felmerülhettek. A törzs munkája során, a beérkezett számadatokon túl fontos szerepet játszott a jelentések megismerése is, mivel a számok mellé hangulati elemeket, „érzéseket” is tudtak társítani, megismerhették azokat a csomópontokat, azokat a bv. intézeteket, ahol leginkább foglalkoztatta a fogvatartottakat a koronavírus-járvány. Megkérdőjelezhetetlen, hogy ugyan a számadatok tudományos pontossággal jelenítenek meg helyzeteket, problémákat, de azok megoldása, befolyásolása az emocionális kérdések megismerése nélkül nehezen történhet meg hatékonyan.

A bevezetett intézkedések vonatkozásában megemlíthető, hogy azt a BvOP érintett szakterületei felügyelték, hajtották végre, mindenki a saját szakterületének megfelelő jogosítványokkal. Ez elősegítette azt a szemléletet, hogy a problémákról, felmerülő panaszokról, a fogvatartottakat foglalkoztató eseményekről minden szakterületi ág tudomással bírjon, arra adekvát választ adjon, és a napi munkavégzésébe beépítve tudjanak tervezni és együtt gondolkodni a bv. intézetekkel. A hangulatjelentések elemzése, értékelése során, az azt követő döntések minden esetben megfeleltek azoknak a protokolloknak, amelyek különös figyelmet kívánnak. Mind a bv. intézetek, mind a szakterületek részéről ez nagy odaadást és figyelmet igényel, de elmondható, hogy a szigorú rezsimszabályok bevezetésének ellenére nem volt olyan rendkívüli esemény, mely a koronavírus-világjárvánnyal összefüggésbe hozható lett volna.

Fontos momentum volt, hogy az első COVID-19 elleni védőoltás az Európai Unióban 2020. december végére vált elérhetővé, így 2020. december 26-án, egy időben a többi EU-tagállammal, Magyarországon is megkezdődött az oltások beadása.

A fogvatartottak körében a civil lakosság oltásával egyidőben merült fel az igény a vakcinációra. Az egészségük biztosítása mellett erős motivációs erőt jelentett, hogy ettől várták a személyes látogatások minél hamarabbi visszavezetését, illetve egyes szigorú korlátozások megszüntetését. Az oltási rendben a fogvatartottak nem szerepeltek külön csoportként. Az oltások elérhetőségének idejében a járvány más arcát mutatta, a terjedés vonatkozásában átalakultak a „harcszínterek”, már nem a zártabb közösségekben volt fertőzőbb, hanem már mindenki veszélyeztetett lett; fiatal, időskorú, középkorú egyaránt. Az oltásokat nem tudták felvenni, hiába regisztráltak a hozzátartozók a vakcinainfo oldalán, a fogvatartottak nem kapták meg az oltásokat, nem hagyhatták el az intézeteket. Ez hangulati tényező volt nagyon sok esetben, mivel a kormány kommunikációjában az oltottsághoz kötöttek bizonyos könnyítéseket. Mivel a fogvatartottak tájékoztatása ebben az esetben hiányos volt, nem tudták, hogy mikor kaphatják meg, és melyik típusú oltást. Ez a bizonytalanság negatív hangulatot, növekvő feszültséget indukált, melyet kezelni kellett. A hangulatjelentéseknek köszönhetően már a felmerülésekor sikerült elébe menni a feszültség eszkalálódásának, s mivel a fogvatartottakat foglalkoztató kérdésekben egzakt válaszok születtek, ezért az oltások fogvatartottaknál történő megjelenéséig ez nem jelentett kockázati tényezőt. A megfelelő kezelés eléréséhez természetesen hozzájárult az is, hogy egy intézetben sem szabadult el a vírus; esetleges megjelenésekor a kiadott protokolloknak, utasításoknak megfelelően jártak el a kollégák, illetve a hangulat monitorozása során erre is tudtak kiemelt figyelmet fordítani.

A büntetés-végrehajtási intézetekben a fogvatartottak többsége elfogadta az oltást. A bv. intézetekben 16 607 fő fogvatartott beoltása megtörtént, 2021. augusztus 11-ig a jelenlévő fogvatartottak közül 14 533 fő azon személyek száma, akik már legalább egy oltással rendelkeznek. A védekezés ezzel egy következő szintre lépett, és a szabad életben is tapasztalható enyhítésekkel párhuzamosan belátható közelségbe került a bv. intézetekben bevezetett korlátozások lazítása, eltörlése, de annak fokozatos lépéseit a hangulatjelentések készítésével továbbra is támogatnunk kell.

Összegzés

Hazánkat – mint az egész világot – a koronavírus-járvány eddig ismeretlen kihívások elé állította. A magyar bv. szervezetnek fokozott figyelemmel és hathatós intézkedések bevezetésével kellett kezelni az új problémát. Ennek érdekében született meg a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságán az Operatív Törzs, amely a legfrissebb információk begyűjtése és feldolgozása révén képes volt kordában tartani a bv. intézeteken

belül a járváynak köszönhetően kialakult speciális helyzetet. Az Operatív Törzs hírigényét hivatott szolgálni a BvOP felderítési szakterülete által kezelt és menedzselte hangulatjelentés, amely alapján az Operatív Törzs azonnal képes reagálni a szakirányító szervezeti egységek útján a felmerülő problémákra. A kellő időben megszerzett információ és annak a folyamatos változások tükrében történő kiértékelése elősegíti a legfontosabb döntések meghozatalát. A szakterület a stratégiai döntések megalapozásához azzal járult hozzá, hogy a szakterületek véleményei alapján összeállított egy mindenre kiterjedő kérdéssort, melyre az egyes bv. intézeteknek hétről-hétre válaszolniuk kell. A Felderítési Főosztály az így összegyűjtött információkat összegzi, kiértékeli és kezelhető módon az Operatív Törzs elé tárja. A Felderítési Főosztály az elemző, értékelő munkája során arra is odafigyel, hogy a kérdéseket a folyamatosan változó élethelyzeteknek megfelelően módosítsa és kiegészítse.

A felderítési szakterület munkáját támogatja az intézetekben kialakított IKT rendszer, valamint segítik a Felderítési Főosztály által menedzselte intézeti Konceptiók. A Felderítési Főosztály – speciális helyzetéből adódóan – saját felderítő tisztek intézetekbe való küldésével is képes a naprakész, legfrissebb vírushelyzettel és fogvatartotti hangulattal kapcsolatos információk begyűjtésére és rendszerezésére. Ennek is köszönhetően képes a legfelsőbb vezetés megalapozott döntések meghozatalára és hatékony intézkedések bevezetésére.

A hangulatjelentések folyamatos feldolgozásának köszönhetően a vírus hazánkban történő megjelenése óta a bv. intézetekben valós gócpont nem alakult ki, valamint tömeges fertőzés sem jelentkezett. Mindebben oroszánrészt vállal a bv. intézeti végrehajtó személyi állomány, mivel a javasolt biztonsági intézkedéseket messzemenően betartják, illetve a fogvatartotti állománnyal következetesen betartatják.

